

Nova postava zastran živinozdravstva.

Visoko c. k. ministerstvo notrajnih oprav je 19. aprila, št. 8079, slavnemu krajskemu deželnemu poglavarstvu naročilo, naj okliče zastran ozdravljanja živine sledeči oglas:

„Povsod, kjer je kak po postavah poterjen živinozdravnik ali kjer je saj kak tak kovač, kateri se je živinozdravništva izučil in se smé po postavah z živinozdravstvom pečati, ali kamor koli zamorejo unega ali tega brez težave in brez posebno velicnih strokov na pomoč poklicati, se ne smé noben drug z ozdravljanjem živine pečati. Ako se tedaj zvé, da kdo živino ozdravlja, ki nima pravice do tega, se ima po postavah kaznovati, katere so dane zoper motenje obertništva“.

Važna ta postava bo zaverla konjačem (konjedercem) in vsem pačúhom, kateri se brez pravega izučenia in tedaj tudi brez pravice pečajo z ozdravljanjem živine in gospodarje brez njih vednosti v škodo nesó. Toliko bolj pa je potreba, da se ta postava razglasi po svetu, ker dosti konjedercev in družih pačúhov je še, kateri mislijo, da imajo pravico se z ozdravljanjem živine pečati, čeravno se te težavne vednosti niso nikdar učili kakor konjederke ozdravljanja ljudi ne; pa potreba je tudi, da se zlo razglasi ta postava tudi za tega voljo, ker dosti gospodarjev je tudi, kateri ne véjo, da konjederci in drugi pačúhi nimajo pravice se vtikati v živinozdravstvo, ker potrebne vednosti nimajo.

Rastlina.

Spisal Janez Tušek na Dunaji.

IX.

Akoravno dobivajo večidel vse rastline svoj živež tudi iz zemlje, imajo vse saj v listji célice, katere jemljejo živež iz zraka, namreč: vodeni hlap, ogeljno kislino in amonijak, in ga spreminjajo v organske stvari. Posebno znamenito je pa, da se v svoje dele razkroji ogeljna kislina, ko pride do primordijalnega mešička. Ogelje porabi koj rastlina, kislina pa spet izsope. Célice jemljejo v-se ogeljno kislino, katero živali izsopejo, in spuščajo iz sebe kislino, katerega živali potrebujejo za sopenje. Tù je tedaj tesna zveza med rastlinstvom in živalstvom. Česar živali potrebujejo, mečejo rastline iz sebe; kar ni rastlinam v prid, brez tega žival živeti ne more. Rastline tedaj zrak čistijo. Brez njih bi že zavolj tega ne mogle živeti živali, ako bi tudi zamogle spreminjati neorganske pervine v organske stvari, ako bi jim tako tudi ne bilo treba rastlin v živež. Tako so vse stvari na zemlji v tesni zvezi med sabo in ena brez druge bi ne mogla živeti.

Deli rastlinski, ki iz zemlje svoj živež jemljejo, bežijo vedno pred svetlobo in se zakopavajo v zemljo. Célice, ki iz zraka svoj živež dobivajo, pa vedno hrepené po svetlobi, in le takrat zamorejo ogeljno kislino v-se in kislino iz-se sopsti, kadar jih obsija solnce. Torej lahko razumemo, zakaj se dobre in vesele čutimo, če ležimo podnevi na trati: rastline nam zrak boljšajo. Solnce barva rastline z zeleno barvo; le na solncu se dela v célicah tista stvar — chlorophyll — ki vzrokuje zeleno njih barvo. Le na svitlem se kupičijo dišeče in zdravilne stvari rastlin. V temi rasteče rastline so blede, kakor človek, ki malo kdaj pride na beli dan, in skrivajo tudi velikokrat v sebi hud strup.

Družbe célic, ki se živé od gazov, imajo neizrečeno lakot po svetlobi. Kolikor je dreves v gojzdu, kolikor je peres na drevesu, vsako se obrača proti solncu, da bi lahko bréz ovire pílo njegovo dobrotljivo svetlobo. Krompir v kleti se izraša in poganja komole dolge izrastke, da bi saj malo vžil pičle svetlobe, ki pri špranji kuka v klet. Še glina po vodah stopi ob solncu na verh vode in vživa solčno dobroto.

Rastline imajo tedaj pred živalmi čudno lastnost, katero smo zgorej omenili. Pa tudi med njimi so lenúhi, ki niso

v stanu prejemati svojega živeža iz neorganskega, ampak ki se redé le od dela rastlin in žival; katere se tedaj tam naselijo, kjer gnije ali trohni kaka žival ali rastlina. Plesnobo vzrokujejo ti objedavci.

Utonila je muha v vodi; kmalo je obdana od bele meglice — od plesnjave, katere serka svoj živež iz muhe. Ko je muha utonila, mora tudi poginiti plesnjava. Pa poprej so se že izmuznili iz nje kalí, katere po vodi plavajo, se na kako drugo mrtvo stvar vsesti. Akoravno ne morejo kalí vseh plesnjevcev prosto plavati in tako iskati nove podlage za svoje življenje, so vendar tako majhine in lahke, da jih nar pohlevniša sapica sabo v zrak vzame. V brezštevilnih trumah plavajo tedaj te nevidljive kalí po zraku, tako da se ne moremo čuditi, da posedejo koj vsako mrtvo stvar, da se na naš kruh ali na mokro obuvalo vselijo. Pravi tolovaji in roparji so nekatere, katere le od živih stvari živijo in jim tako sok pivši življenje krajšajo. Da je žito rujnato in snetjavo, da nam terta in podzemljice pod zlo gredó, vzrokujejo le ti odertniki.

Tudi nekatere popolniše rastline ne pripravljajo si same živeža, ampak ropajo pridne delavce. Kakor tolovaji se naselijo na korenine in odpeljavajo sok, ki je rastlini namenjen, v svoj berlog. Pa že na obrazu se vidi tem zaveržencem, da niso nič prida, vsi so perstene barve; nobeden njih nima kaj posebnega na sebi; njih perje je rujavo, luskam podobno, katero je pri družih rastlinah tako živo — zeleno, še celó cvet nima drugačne barve, kakor celo truplo. V izgled naj nam služi „Orobanché, Sommerwurz ali Ervenwürger“.

Nekatere so še bolj lene in hočejo ropati že bolj predelani sok, kakor je v korenini, torej se naselijo na veje. Teh roparjev živi eden v naših gojzdi, tičnik (Mistel, viscum album), kateri ima sicer rumeno-zeleno usnjato listje, pa vsa njegova podoba že kaže njegovo slabo vest. Čuda je pa, da imajo ravno ti objedavci včasih vendar naj lepši cvet. V gostih, mokrih gojzdi južne Amerike visijo zlo veliki, živo-barvani cveti v mnogih podobah po drevesih. Viditi je, kakor da bi drevo cvetelo v tako mnogovrstnih cvetih, pa kratko nikar; morebiti je že poginilo revno drevo zadušeno od nemarnih pa vendar krasnih objedavcev, kateri s svojim kinčem zakrivajo svoje slabe dela.

Pa če tudi nekatere rastline ne prejemajo svojega živeža iz neorganskega, ampak od družih rastlin ali žival, vendar vse predelujejo in spreminjajo prejeto hrano in tako pripravljajo v svojem truplu nove posebne stvari.

Krajopisje.

Idrija na Krajskem.

(Konec.)

Mesto šteje kakih 400 hiš s 5000 stanovavci, ki so večidel rudarske rodovine; 2 malarja, nekoliko trgovcev, mlinarjev in kerčmarjev se med njimi nahaja. Pridne Idričanke pletó krajce (špice), kateri so nekdanj, ko jih po unanjih deželah še niso izdelovali na mašinah, dokaj več dnarica donašali marljivi Idrii kot dandanašnji.

Skoz Idrijo teče v Idrico se izlivajoči potok Nikova, čez katerega peljá petero lesenih in troje zidanih mostov; Idrica pa ziblje svojo čisto zelenkasto vodo na Tominsko, kjer jo pri sv. Lucii na mostu Soča požira; tudi čez-njo peljeta dva mosta. Mestne hiše so zlo raztresene pa snažne in obdane od zalih vertičev. Tudi dve cesarske pošti ste tù, loterija in pa tobaka na cente. Tudi brez kavarne in kazine niso Idričanje, pa tudi gledališče imajo, v katerem se včasih igra nemško in slovensko. Na Zemlji tarčo streljajo, kegljajo in se guncajo, da je veselje. Idričanje kot Idričanke so v oblačilu kaj snažni, in iskreno ljubijo rojstni dom.

Iz Idrije se zavijejo na treh straneh v hribe cesté, ena v Loko, ena v Ljubljano, ena pa v Terst.

Smreke, jelke, bukve in hrastje rastejo v idrijskih gojzdi, na polji in vertih pa krompir, fižol, zelje, buče, in več drugih navadnih sadežev. Po gojzdi se nahajajo jeleni,